

Тематична рубрика: Теорія та методика навчання (з галузей знань)

УДК 373.3.015.31-027.1:78(477.82)

**Педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва**

**Pedagogical aspects of the development of creative abilities of younger schoolchildren in music lessons**

**Поліщук Олена Володимирівна,**

викладач циклової комісії викладачів фортепіано

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

**Шахрай Оксана Миколаївна,**

старший викладач циклової комісії викладачів фортепіано

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

**Кругляченко Анжела Юріївна,**

старший викладач циклової комісії викладачів фортепіано

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Стаття присвячена висвітленню педагогічних засад розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Акцентовано, що актуальність заявленого аспекту вивчення зумовлюється належністю креативності до числа найважливіших компетенцій людини ХХІ століття. У зв'язку з цим актуалізується проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів, зокрема на уроках музичного мистецтва.

У статті узагальнено наукові підходи до трактувань понять «творчість», «творчий розвиток», «творчі здібності». Визначено, що процес творчих

здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва складний і тривалий в часі. Перед усім він спрямований на розвиток уяви, пам'яті, фантазії, критичного мислення, креативності молодших школярів. У загальному можна сказати таке: оскільки педагогічний процес є творчим за своєю суттю, то будь-яке дослідження так чи інакше стосується виховання творчої особистості, розвитку творчих здібностей. Логіка нашого дослідження зумовлює зосередити увагу передусім на характеристиці ключових понять заявленої проблеми, а саме: творчість, творчий розвиток, творчі здібності. Раніше творчі здібності вважали чимось винятковим, долею обраних натур. Історія і час доводять, що така позиція не зовсім правомірна. Насправді задатки творчих здібностей властиві будь-якій людині. Потрібно лише зуміти розкрити їх і розвивати.

Успішність означеного процесу залежить від ефективного керівництва з боку вчителя, продуктивних методик навчання музичного мистецтва.

Акцентовано на важливості врахування індивідуально-психологічних особливостей розвитку молодших школярів, а також опорі на принципи індивідуалізації, природовідповідності, духовності, радісного навчання, емоційно-когнітивної готовності до творчої діяльності.

Наголошується, що серед предметів естетичного циклу «Музичне мистецтво» найбільше стимулює школярів до творчої діяльності. І саме тому розвиток творчої особистості на уроках музики в молодших класах займає центральне місце серед освітніх завдань.

**Ключові слова:** музичне мистецтво, учні молодших класів, творчість, творчі здібності.

The article is devoted to highlighting the pedagogical principles of the development of creative abilities of younger schoolchildren in music lessons. It is emphasized that the relevance of the stated aspect of the study is determined by the fact that creativity is one of the most important human competencies of the 21st

century. In this connection, the problem of developing the creative abilities of younger schoolchildren, in particular in music lessons, is being brought up to date. The article summarizes scientific approaches to interpretations of the concepts "creativity", "creative development", "creative abilities". It was determined that the process of creative abilities of younger schoolchildren in music lessons is complex and takes a long time. First of all, it is aimed at the development of imagination, memory, fantasy, critical thinking, creativity of younger schoolchildren. In general, we can say the following: since the pedagogical process is creative in its essence, any research in one way or another concerns the education of a creative personality, the development of creative abilities. The logic of our research dictates focusing attention primarily on the characteristics of the key concepts of the stated problem, namely: creativity, creative development, creative abilities. Previously, creative abilities were considered something exceptional, the destiny of chosen natures. History and time prove that such a position is not entirely legitimate. In fact, every person has creative abilities. You just need to be able to reveal them and develop them.

The success of this process depends on effective guidance from the teacher, productive methods of teaching musical art.

Emphasis is placed on the importance of taking into account the individual and psychological features of the development of younger schoolchildren, as well as relying on the principles of individualization, conformity to nature, spirituality, joyful learning, emotional and cognitive readiness for creative activity.

It is emphasized that among the subjects of the aesthetic cycle "Musical art" stimulates schoolchildren to creative activity the most. And that is why the development of a creative personality in music lessons in junior grades occupies a central place among educational tasks.

**Key words:** musical art, younger schoolchildren, creativity, creative abilities.

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Динамічні соціокультурні зміни в сучасному суспільстві потребують підготовки в освітніх закладах

такої особистості, яка зможе швидко адаптуватися до складних умов соціальної дійсності, самостійно приймати рішення, творчо вирішувати складні проблеми, застосовувати набуті знання в нестандартних ситуаціях, критично мислити, творчо діяти, створювати нове.

Відомо, що творчі особистості в усі часи визначали прогрес цивілізації створюючи матеріальні та духовні цінності, що вирізняються новизною, нешаблонністю, оригінальністю, допомагаючи людям побачити незвичайне у звичайних явищах. Саме тому нині перед освітніми закладами постає завдання формування творчої особистості.

Доведено, що молодший школяр здатний до багатовимірного творчого розкриття своєї особистості й творчої самореалізації. Це пов'язано із сензитивним розвитком учнів цього віку.

Оскільки досі недостатньо вивчений «феномен дитячої творчості», питання розвитку творчих здібностей молодших школярів є актуальною проблемою шкільної педагогіки у контексті сучасних реалій.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми розвитку творчих здібностей є різноплановою й багатоаспектною, має свою історію вивчення.

Відомо, що означена проблема розглядалася ще з античних часів. Їй приділяли увагу такі відомі філософи: Арістотель, Геракліт. Мали місце дослідження питання в епоху Середньовіччя та Відродження. Відомі напрацювання зарубіжних психологів З. Фрейда, Е. Фромма, А. Маслоу. Психологи дотримувалися думки, що творчі здібності є особистісними вродженими характеристиками.

Загальні проблеми розвитку здібностей вивчали Л. Антонюк, Б. Гніденко, А. Давиденко, А. Добровольська, М. Мартинюк, В. Сергієнко, Є. Коршак, Т. Равлюк, О. Моляко, О. Дьяченко.

Виховати людину допитливою, творчою, думаючою – таке важливе завдання школи визначив у свій час видатний педагог В. Сухомлинський, підкреслюючи важливу роль музики, образотворчого мистецтва в духовному розвитку дитини.

Науковці стверджують, що творчі здібності є передумовою духовного зростання особистості, а їх розвиток – це цілеспрямований систематичний психолого-педагогічний процес.

Значний інтерес становлять дослідження проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках музики сучасних науковців Т. Турбар, І. Середи, О. Музики, І. Павленко, І. Курліщук, А. Кошель та ін.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Аналіз наявного наукового доробку засвідчує, що комплексні дослідження питання розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках музики не проводилися.

**Мета статті.** Мета статті полягає в узагальненні наукових підходів щодо образного напрямку дослідження та обґрунтування доцільності розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

**Виклад основного матеріалу.** На сучасному етапі розвитку нашого суспільства як ніколи зросла необхідність у нестандартно мислячих творчих особистостях.

Проблема розвитку творчих здібностей досліджувалася у різних видах діяльності: навчально-пізнавальній, трудовій, художній, культурно-дозвіллевій.

Творчість в освітній діяльності це неформалізований процес створення або виявлення суб'єктом цієї діяльності нових відомостей під час навчання.

За визначенням Т. Атаманчук «творчість – це самопізнання, саморозвиток, засіб, у якому відображаються намагання, очікування людини». [1, с.258]

На основі аналізу психологічного, філософського підходів А. Кошель так тлумачить зміст поняття «творчість»: це процес створення суб'єктивно нового, заснованого на спроможності створювати оригінальні ідеї і користуватися нестандартними способами діяльності [2, с.69]. При цьому авторка розглядає творчість у трьох аспектах:

1. продукт творчості;
2. процес творчості;

### 3. процес підготовки до творчості.

Дослідники творчості в галузі мистецької освіти однак не в тому, що творчість є одним із засобів емоційного тонусу особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції а головне – актуалізація позитивної гами переживань, яка супроводжує ефективну працю, переживання радості від зробленого, досягнутого почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі й творчих здібностях.

Доведено, що з усіх видів мистецтва музика – найбільш ефективна для розвитку творчих здібностей молодших школярів, адже музика впливає на почуття та викликає емоцію у дітей.

У свій час В. Сухомлинський приділяв велику увагу мистецтву як засобу творчого розвитку учнів. Учений стверджував, що «творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. Водночас людська особистість немовби зливається зі своїм духовним надбанням». [3, с. 208]

У контексті нашого дослідження правомірно розглядати творчість як складне інтегроване утворення. Водночас треба розуміти, що це коректно організована діяльність молодших школярів на уроках музичного мистецтва, спрямоване на розвиток їх творчих здібностей. Вважаємо, що середовище творчої діяльності має ґрунтуватися на принципах природовідповідності, індивідуальності, духовності, урахувати особистісні інтереси та можливості молодших школярів.

На наше глибоке переконання, саме врахування вищезазначених принципів уможливить розвиток творчих здібностей учнів молодших класів на уроках музики.

Аналіз наукового фонду дозволяє резюмувати, що у наявних дослідженнях існує декілька підходів до класифікації творчих здібностей, котрі набуваються в процесі навчання і виховання. Узагальнення наукових тлумачень дало змогу дослідниці Н. Добровольській виділити низку визначень дослідницького поняття, а саме:

- творчі здібності – це здібності, розвиток яких пов'язаний зі складними психологічними процесами;
- творчі здібності – це здібності до наукової роботи, що сприяють отриманню об'єктивно значущих результатів діяльності, а також здібності до навчальної діяльності, котрі надають можливість швидко й успішно оволодівати певними знаннями, вміннями й навичками;
- творчі здібності – це здібності, які є результатом розвитку загальних і спеціальних здібностей особистості, котра перебуває за певних позитивних умов навчання і виховання, що відповідають вимогам певного виду творчої діяльності;
- творчі здібності – це здібності, формування і розвиток яких залежить значною мірою від природних особливостей особистості.

На нашу думку, останнє визначення дещо обмежує суть питання. Безумовно, природні особливості мають домінуючу вагу, однак чимало творчих здібностей при бажанні і наполегливій праці можна розвинути. Внаслідок цього спостерігається позитивна динаміка, зміни рівнів творчих здібностей особистості.

У ракурсі нашого дослідження цікавим є визначення поняття «творчі здібності» А. Кошель. Дослідниця вважає, що «творчі здібності – це індивідуальні психологічні особливості дитини, що дають змогу за відповідних умов вдало розкрити творчий потенціал, формувати та розвивати його, знаходити вихід із критичних нестандартних ситуацій та пориватися до відкриття нового» [2, с. 72].

Стосовно змісту поняття «творчі здібності» науковці Г. Білан, О. Туриніна, А. Кошель, І. Павленко, І. Курліщук правомірно пов'язують його із індивідуальними психологічними особливостями дитини, що дають змогу за відповідних умов вдало розкривати творчий потенціал, формувати та розвивати його.

Домінантним у визначенні сутності змісту досліджуваного поняття є акцент на розумінні його інтегрованого характеру, у якому переплітаються мотиваційні, когнітивні, евристичні, операційні та інші чинники.

На основі аналізу ідей психологічного, філософського, педагогічного підходів доходимо висновку, що розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках музики – складний і тривалий процес трансформації уявлень, сприймання, переживань художніх образів втілених у композиторському задумі музичного твору.

Ми підтримуємо погляди вчених, погоджуємось із тим, що всі діти від народження мають необхідні для формування творчих здібностей задатки. Успішність їх реалізації залежить від спрямування учнів на творчу діяльність як ідеал гармонійного розвитку особистості.

Водночас зазначимо: без певної бази знань хорошої інтелектуальної основи розвиток творчих здібностей неможливий. Для розвитку творчих здібностей необхідний дещо вищий розвиток розумового розвитку за середній.

Важливо звернути увагу на характерні властивості людей із розвиненими творчими здібностями. Це, передусім, спрямованість на навчання, на творчість, спостережливість, вміння аналізувати, зіставляти, порівнювати, узагальнювати, комбінувати, знаходити зв'язки і залежності.

Творчі здібності передбачають наявність дивергентного, критичного мислення, свіжості погляду, цілісності сприйняття, гнучкості мислення, розвиненої уяви, фантазії, швидкості думки, здатності відчувати, порівнювати, спрямування на створення нового.

Ми переконані, що при формуванні творчих здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва треба ґрунтуватися на таких ключових положеннях:

- творчість – актуальна потреба дитинства;
- творча активність учнів початкових класів зумовлена їх психологічними особливостями: чуттєвим сприйняттям, синкретизмом, руховою гіперактивністю, інтересом до діяльного контакту з дійсністю;



- серед предметів естетичного циклу музика найбільш стимулює до творчої діяльності, сприяє формуванню пізнавальних та емоційно-мотиваційних функцій розвитку творчого мислення, здібностей;
- необхідною умовою успішного розвитку творчих здібностей молодших школярів є забезпечення коректного педагогічного керівництва з боку вчителя та створення загальної атмосфери доброзичливості, свободи, можливості досягнення успіху для кожного.

Теорія і практика засвідчують, що творчі здібності молодшого школяра варто трозглядати не як окремий вид здібностей, а притаманний будь-якому виду діяльності.

Зазначимо, що навчальний предмет «Музичне мистецтво» у школі – це своєрідна дисципліна. Вона є представником звуко-інтонаційного мистецтва, несе з собою багатющий досвід музичної України в історичному та художньо-образному матеріалі.

Відомо, що серед методів стимулювання творчої діяльності школярів найбільш ефективними і вживаними є:

- метод гри;
- метод інтерактивного навчання;
- метод проєктів;
- метод критичного мислення;
- прийоми створення «ситуації успіху».

Музика в школі – це не тільки композиторські твори, а й історико-теоретичні знання, що повинні бути засвоєні учнями. Безперечно, означена навчальна дисципліна є невичерпним джерелом формування творчих здібностей молодших школярів.

Творчість дітей базується на яскравих музичних враженнях, а практика переконує, що вчителю музики важливо навчити школярів чути музику і під час співу, і під час гри на інструментах, і тоді, коли вони слухають музику.

Усе викладене вище дає нам підстави резюмувати, що методичний алгоритм розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках музичного

мистецтва обов'язково включає розвиток творчої уяви, фантазії, пам'яті, критичного мислення, мотивацію до творчості, художньо-естетичний, інтелектуально-творчий розвиток. Важливим при цьому є мотивування школярів, активізація їх пізнавально-творчої діяльності на уроках музики, коректне і професійне керівництво з боку вчителя.

**Висновки.** Ретельне дослідження питання розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва дозволяє стверджувати, що означена навчальна дисципліна має невичерпні можливості для розвитку творчих здібностей молодших школярів. Рівень сформованості творчих здібностей учнів досягається завдяки врахуванню вчителем індивідуально-психологічних особливостей їх розвитку, забезпеченню коректного педагогічного керівництва з боку вчителя, створення сприятливої психологічної атмосфери в освітньо-виховному середовищі, використанню активних методів навчання.

#### **Список використаної літератури.**

1. Атаманчук Н. М. Дослідження творчих проявів учнів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Психологія. 2012. - № 1009. Вип. 49. с. 257 – 259
2. Кошель А. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів шляхом використання інноваційних технологій. Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «КОГОЕ». Мистецтво наукової думки №6. 2019. с. 68 – 72.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ. 1969. Виб. твори в 5-и т. т. 3. 282с.
4. Павленко І.Г., Курліщук І.І. Особливості розвитку творчих здібностей учнів засобами мистецтва в сучасній загальноосвітній школі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. №70. т.3. 2020. с. 69-93.
5. Равлюк Т. Діагностика та розвиток виявлення творчих здібностей учнів. Вісник Львівського університету. Педагогічні науки. 2005. №20. с.112-118.